

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 4

23 januari 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,30
verschijnt wekelijks

Verven met water

Mijn titel, gaat terug op een jeugdherinnering. Ik zal een jaar of negen geweest zijn, toen ik van een tante bij wie ik logeerde, een naar het mij voorkwam, bijzonder aantrekkelijke opdracht kreeg: ik moest maar eens het hekje in de tuin gaan verven! Daar waren een paar dagen aan voorafgegaan, waarin ik mij knapjes had verveeld: bij mijn tante in huis waren geen kinderen om mee te spelen, maar wel verschrikkelijk veel breekbare voorwerpen, waar je voorzichtig mee moest wezen; het vreemde dorp zat blijkbaar zo vol met gevaren, dat het beslist niet vertrouwd was mij alleen de straat op te laten gaan; de jongen die men als passend gezelschap voor mij had uitgezocht, had na een uur waarschijnlijk wel net zo schoon genoeg voor mij, als ik van dit mij opgedrongen vriendje, en vooral, er was zo goed als niets voor mij te lezen. Als je goed zocht, waren er wel een paar boeken te vinden, maar voor de schoonheden van de Rijksgravin Gisela en De Vrouw met de Karbonkelstenen was ik toen nog niet zo ontvankelijk, en wat er verder aan lectuur was, liep over van een stichtelijke braafheid, die voor een Pieter Marits-lezer niet te verteren was. En toen kwam mijn tante plotseling met het verlossende woord: ik mocht, nee zelfs ik moest om haar een plezier te doen, het hekje maar eens verven!

Nu ben ik in handenarbeid nooit erg sterk geweest: het zogenaamde timmermansoog is mij niet gegeven, bij verhalen van en over kennissen, die voor geen enkel karwei in huis uit de weg gaan, kan ik alleen maar een wat geeneerd hoofd opzetten, en ik heb geen enkele ambitie om een doe-het-zelf-man te worden. Maar verven — ja, dat is natuurlijk wel even heel wat anders! Zo met brede, forse streken iets plotseling een heel ander aanzien geven — het leek mij prachtig! „Wat voor kleur?” vroeg ik, tot elke gedurfde combinatie bereid. „Groen”, zei mijn tante, „het moest groen blijven”. Dat was even een tegenvaller, ik had mijn creatieve instincten graag in wat fellere kleuren uitgeleefd, maar geel of rood was in tantes omgeving ook nauwelijks te verwachten, en ik

berustte dus in het conservatisme van mijn werkgeefster.

Een berusting die mij ook geen moeite meer kostte, toen ik mocht kiezen uit twee kwasten en ze beiden koos: een dikke voor de grote vlakken, en een kleinere die ik direct met vakmanschap bestemde voor het fijnere werk. Het gereedschap was in elk geval uitstekend in orde. Als ik nou de verf kreeg, kon ik beginnen. En toen werd mij een emmertje water voorgezet. Ik begreep het eerst nog niet, ik dacht dat ik daarin de kwast moest uitspoelen of zo iets, maar toen drong de smartelijke waarheid tot mij door: *ik moest verven met water!* De klap kwam wel aan. Ik was niet alleen teleurgesteld, ik voelde mij ook vernederd en beledigd. Dat men van mij, toch waarachtig geen kleine jongen meer, veronderstelde, dat ik mij zou laten zoethouden met zo iets kinderachtigs als verven met water, — het was aanzienlijk meer dan ik verwerken en vergeven kon! Mijn tante die het zonder twijfel heel goed bedoeld had, mocht zich nog zo uitsloven, met een vindingrijk be-

personalia

Prof. Dr. LIBBE VAN DER WAL. Geboren in 1901. Studeerde klassieke letteren en filosofie in Groningen, was leraar in Zwolle en Groningen en is rector van het Grotius Gymnasium te Delft, waar hij tevens vanwege de Humanistische Stichting „Socrates” bijzonder hoogleraar in de wijsbegeerte is aan de Technische Hogeschool. Behalve artikelen in het Alg. Tijdschrift voor Wijsbegeerte en in Rekenschap schreef hij „Problemen der zedelijke waardering” (uitg. Leopold, Den Haag). Toneelstukken (Iphigeneia in Argos, Het werpen van de teerling) en de roman „Waarheid wint” en onder het pseudoniem Tjalling Dix een paar detectiveromans.

herinnering

Droog nu je tranen, er is niets verloren,
dat niet verloren was, voor het begon.
Van blind verdriet was vreugde eens de bron,
en rust wordt uit gebalsemd leed geboren.

De diepste stem kan toch geen ander hooren
Elk draagt den sluier dien zijn dwaal-ster spon,
het floers, waarvoor zijn waan een naam
verzon.
Elk is gelijkheid slechts in 't eind beschoren.

De wingerd bloeit voor alle lenteluchten
en ieder jaar loopt over het oude heen.
Een kluizenaar leeft van verdroogde vruchten.

Ach allen dwalen hunnen weg alleen
van doove sintels en gebluschte zuchten.
De wijn vervloeit, de vaten woekren steen.

Gerard Diels

Uit: Dichters van deze tijd.

toog, dat het echt geen voor-de-gek-houderij was geweest, en dat je zo'n hek nooit goed schoon kreeg, als je 't niet heel geduldig — ja met water verfde. Het moest gebeuren en ik zou eens zien hoe helder het er dan straks uitzag — ze kon mij nog meer vertellen, en voor de helderheid van dat ellendige rothek kon ik verder geen enkele belangstelling opbrengen. Ik zou u deze teleurstellende jeugdervaring niet verteld hebben, ik heb het voor dit humanistische zondagmorgenpraatje ook nog rijkelijk uitvoerig verteld, maar eerlijk gezegd vond ik het zonde om het korter te doen —, ik zou dus deze herinnering niet voor u hebben opgehaald, als ik niet onlangs op dit verafschuwde verven met water een verrassend andere, namelijk veel mildere kijk gekregen had. Dat kwam zo. De dag waarop ik, zoals dat heet, de pensioengerechtigde leeftijd zal bereiken, is niet zo ver meer, en ik heb mij dus juist in de tijd dat ik

dit radiopraatje moest voorbereiden, de vraag voorgezet, wat ik nu eigenlijk in die onderwijspraktijk van bijna twee en veertig jaar heb gedaan. Nu ja, wat doet een leraar? Les geven en — ja het zal wel opvoeden moeten heten. Als ik dit laatste er wat aarzeland bijzeg, bedoel ik dit: de leraren van een vorige generatie zouden de verdenking dat zij opvoeders waren, niet zonder verontwaardiging hebben afgewezen: geen sprake van, zij gaven alleen les en hadden allermindst de pretentie ook nog op te voeden, dat lieten ze met overtuiging aan de ouders over! De leraren van tegenwoordig zijn aan deze beminlijke naïviteit ontgroeid: zij zijn er zich van bewust, dat zij, of zij dat willen of niet, wel degelijk opvoedend werkzaam zijn: zij oefenen immers op hun leerlingen een zekere invloed uit ten goede of ten kwade, niet omdat zij af en toe opzettelijke nummertjes opvoeding weggeven, maar eenvoudig door alles wat ze doen en zeggen, doordat ze zijn, zoals ze nu eenmaal zijn. Natuurlijk zijn ze lang niet altijd voorbeeldig, maar ze doen' wel altijd dienst als voorbeeld.

Zover zijn we dus: een leraar geeft les en onder de hand voedt hij op. Maar als je nu probeert zo'n beetje de balans op te maken van wat dan toch maar een groot deel van je leven in beslag heeft genomen, dan kom je voor de volgende vraag, die veel moeilijker is: en wat is nu van deze hele onderwijswerkzaamheid het resultaat, wat is er uitgekomen voor de jonge mensen, die het zogenaamd hebben „genoten”, je kunt misschien beter zeggen, die er aan zijn onderworpen. Nu is het voor ons onderwijsmensen een bijzonder geruststellende gedachte, dat die resultaten altijd maar voor een heel klein deel te zien zijn. Zeker, de slachtoffers hebben een zekere kennis opgedaan, zij hebben bepaalde kundigheden verworven die zij tevoren niet bezaten, dat laat zich nog wel constateren. Maar wat dat verworvene dan verder voor hen betekend heeft, of het ook heeft bijgedragen tot de vorming van hun persoonlijkheid, zoals men dat tegenwoordig een beetje dikdoenerig graag noemt, dat onttrekt zich volkomen aan de waarneming. Je kunt wel met verukte kreten constateren, dat het een of andere wasmiddel zo geweldig veel witter wast dan alles wat verder wasmiddel wil wezen, maar je kunt niet vaststellen, hoe iemand er innerlijk uit zou zien, als hij van het onderwijs dat hij heeft mogen genieten, nu eens verstoken was gebleven. De vergelijking van de toestand vóór het gebruik en die daarna is helaas of gelukkig

HET HUMANISME IN DE MODERNE WERELD

(lezingen op het 16e congres door prof. dr. ir. J. P. Mazure
en dr. H. Bonger, ingeleid door prof. dr. J. P. van Praag)

Te bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30.49.60
t.n.v. het Humanistisch Verbond — Utrecht.

PRIJS f 0,85

Kalender 1966

De prijs is . . . **f 2.50**

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond Utrecht

In de omschrijving:

KALENDER 1966

niet mogelijk. Maar juist omdat men de invloed van onderwijs en opvoeding nooit nauwkeurig kan vaststellen, kan men er zo bandeloos over fantaseren. En dat heeft men dan ook gedaan. „Mensen maken” is de titel geweest van een geschriftje waarmee men een jaar of tien geleden jonge mensen trachtte te strikken voor een baan bij het onderwijs. Er is toen van Christelijke zijde bezwaar gemaakt tegen deze titel: het getuigde, zei men, van overmoed, als men aan mensen ging toeschrijven wat alleen de Schepper vermocht. Dat is een bezwaar dat ik niet kan delen, maar bezwaar heb ik wel. Mensen maken — nee, geen enkele ervaren schoolmeester zal pretentie hebben, dat hij dat doet.

In het gunstigste geval lukt het hem de ont-plooiing van iemands vermogens te bevorderen, of om het eenvoudiger te zeggen: uit iemand te halen wat er in zit. Maar uit iemand te halen wat er niet in zit, dat is onmogelijk. Onderwijs, hoe lang voortgezet ook, kan van mensen met een beperkte intelligentie geen denkers maken, en opvoeding zal lieden die werkelijk van slechte gezindheid zijn niet kunnen omtoveren in edele mensen. In zekere zin blijft iedereen wat hij van nature, krachtens aangeboren aanleg al is. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat opvoeding en onderwijs niet uiterst belangrijk zijn, maar wel, dat je de grote invloed ervan niet moet overschatten. Iemand radicaal anders maken, dat kun je niet. Wat je wel kunt, dat lijkt meer op — en toen ik zover was, besloot mij de gedachte, die u nu misschien al een tijdje hebt zien aankomen, dat ik ruim veertig jaar een arbeid heb verricht, die verbluffend veel verwantschap vertoont met

dat bedenksel van mijn tante: verven met water!

Mijn werk heeft bestaan niet uit het opbrengen van een heel nieuwe kleur, die het aanzien onherkenbaar zou veranderen, maar uit het langzaam streekje voor streekje schoon verven om de oorspronkelijke helderheid te laten doorbreken. En nu moet u mij goed begrijpen. Dit is niet een persoonlijke klacht: u behoeft mij niet te beschouwen als een soort tegenhanger van het meisje met de zwavelstokjes: het jongetje dat met water verven moest; het is ook niet de uiting van een verbitterde schoolmeester, die nu eindelijk is gaan beseffen wat voor kinderachtig beroep hij zo lang heeft uitgeoefend. Nee, ik geloof, dat ik een veel grotere kring van mensen in deze beschouwing kan opnemen. Het is natuurlijk altijd gevaarlijk een vergelijking al te ver door te trekken, en ik kan ook niet erg goed over andere beroepen oordelen, maar ik meen te mogen zeggen, dat dit verven met water een niet slecht passend beeld is voor het werk van verreweg de meeste mensen. Als we heel jong zijn mogen we wonder wat verwachten van de geweldige veranderingen die door ons toedoen zullen worden teweeggebracht, ouder geworden leren we inzien dat het slechts aan enkelen gegeven is zo revolutionair werkzaam te zijn. De overgrote meerderheid moet blij zijn, en kan merkwaardig genoeg ook blij zijn als het op bescheiden manier weinig opzienbarend werk mag doen dat toch „gedaan moet worden”, als het dus mag verven met water. Een troosteloze gedachte? Welnee! Ik ben geneigd op de wijze van het spaarvarken van de televisie te eindigen met de opwekking: verf mee, met water!

LIBBE VAN DER WAL

Abonneert U op

International Humanism

3-maandelijks tijdschrift
van de International and
Ethical Union

Abonnementsprijs f 3.- per jaar

Inlichtingen: Oudegracht 152, Utrecht.

lezingen voor de radio

ma. 24 jan. VARA 16.45 uur: D. Roethof-Ensing: „Mensen die vergeten worden”.

zo. 30 jan. VARA 9.45 uur: C. Cabout: „De boze boeman”.

zo. 6 febr. VARA 9.45 uur: J. de Tempe: „Het humanisme — een levensbeschouwing voor de moderne tijd”.

Woorden

Gedurende een korte tijd van mijn leven heb ik tot de mensen behoord, die nu en dan en hier en daar een kort woord spraken. Zoals velen van u zullen weten is dat geen moeilijke bezigheid. Er moet iets worden geopend of gesloten, men moet een persoon toespreken die een verdienstelijke daad heeft verricht of gedurende een aantal jaren het plegen van wandaden heeft nagelaten, men moet iets samenvatten of uiteenzetten, dat door anderen uiteengezet of samengevat is, het is allemaal zeer eenvoudig en elementair werk.

Ik herinner mij nog zeer levendig, dat ik voor de eerste maal een bijeenkomst moest voorzitten, dat wil zeggen: met een passend woord openen en vervolgens leiden om tenslotte met een korte rede de menigte te beduiden, dat het weer tijd was naar huis te gaan. In mijn jeugdige opgewondenheid meende ik, dat ik een moeilijke taak had te verrichten. Hoe vaak immers had ik volgroeide mannen ernstig bezig gezien met het verschikken van hun das en het schrapen van hun keel voordat zij een soortgelijke taak gingen vervullen. Zij waren er in geslaagd mij er van te doordringen, dat het zitten aan een tafel met een hamer in de hand en met het gezicht naar de achtermuur van de zaal een schier bovenmenselijke prestatie was, die alleen bijzonder begaafde lieden tot een goed einde konden brengen.

Het viel erg mee. Ik had in die tijd al geleerd woorden en zinnen te vormen, ik wist iets van het onderwerp der komende besprekingen af en ik wist ook, dat het een voorzitter altijd heel kwalijk wordt genomen, als hij langdurige openings-toespraken houdt. Ik vatte dus een punt aan de achterwand in het oog en sprak de menigte, die uit omstreeks tachtig personen bestond, toe. Daarna viel er niets meer te leiden, want niemand dacht er over met stoelen te gooien of schuimbekkend naar voren te dringen. Iedereen bleef rustig zitten, hier en daar dommelde een heer rustig in. Ik had mij ten onrechte druk gemaakt.

Nadien heb ik bij verscheidene gelegenheden zelf het podium bestegen om bovenvermeld kort woord te spreken, en ik werd er niet heet of koud van. Tenslotte — tegen het eind van mijn oratorische loopbaan — kon ik wat soezerig in een vergadering zitten tot iemand zei: „En dan geef ik nu graag het woord aan de heer H.H.”. Dan stond ik op, trok de das recht, schraapte, spande de stembanden en sprak: „Dames en Heren”, of „geachte aanwezigen” of „mijne vrienden” of „waarde partijgenoten”, al naar het uitviel. Daarna keek ik rustig in het rond en sprak de formules die ik al zo vaak had uitgesproken. Totdat ik een keer lelijk tegen de lamp liep. Ik had tot taak aan een vereniging, die vijftientig jaren had bestaan, gelukwensen en een enveloppe aan te bieden. Aangezien de vereniging in grote geldnood verkeerde had zij heel wat uitnodigingen verzonden en ik bevond mij temidden van een aantal zondags geklede personen die ook een enveloppe hadden meegebracht. Door een of andere omstandigheid stond ik bovenaan op het sprekerslijstje en toen mijn naam werd afgeroepen begaf ik mij in volmaakte gemoedsrust naar het podium.

Ik stak de rechterhand in de zak van mijn colbert om te laten zien hoe ik mij in deze kring geheel thuisvoelde en zei: „Waarde aanwezigen, ik heet u vanmiddag op deze bijeenkomst van harte welkom”.

Dat was fout. Het welkom heten had een ander al gedaan. Ik had iets anders moeten zeggen. Dat deed ik dan ook haastig en na een minuut of drie kwam ik toch bij de envelop uit. Het trof mij bijzonder, dat niemand gemerkt scheen te hebben, dat ik aanvankelijk zomaar wat had staan te prevelen.

Later, vrij veel later, heb ik gedacht, dat deze vergissing van geen enkel belang en ook van geen enkele betekenis was geweest. Als ik daar had gestaan en het alfabet of de leesplank van Hoogeveen of een stukje uit de Gijsbrecht had opgezegd, zou het ook goed zijn geweest. Men wist immers wat mijn bedoeling was: ik kwam geluk wensen en iets aanbieden. Nieuws over de jubilerende vereniging kon ik nauwelijks vertellen.

En in dezelfde tijd begon ik te begrijpen, dat woorden vrijwel altijd ontoereikend zijn als wij er essentiële gevoelens mee willen vertolken of iets willen meedelen omtrent de diepste gevoelens van onszelf en anderen. De taal is een geschikt instrument als men bij de bakker een half wit, gesneden, wenst te kopen of in het bezit van een spoorkaartje wil komen of desnoods een amendement op artikel twaalf, tweede lid, van het huishoudelijk reglement wil verdedigen. Maar verder schiet zij altijd schromelijk tekort.

Neem bij voorbeeld de liefde, of zo gij wilt de Liefde. Is er iemand die daar een zinnig woord over kan spreken? Ik neem dit voorbeeld, omdat ik zoëven door de radio een dame hoorde zingen: „Die Liebe is wunderbar”. Dit is zinledige kletschoek. En wat de grootste poëten er over te vertellen hebben is niet beter. Het blijft op zijn best een beetje gepraat over bijkomstigheden of een grove aanduiding van symptomen. De oneindige geschakeerdheid en het wezen van wat men Liefde noemt is niet onder woorden te brengen. Toen de dame, die haar banale bewering veelvoudig herhaalde, dan ook haar zienswijze over die Liebe in onze huiskamer bracht, zei de vrouw met wie ik reeds tientallen jaren lief en leed deel, terecht: „Het lijkt mij niet moeilijk zo'n tekstje te maken” en zij ging rustig door met stof afnemen. Blijkbaar ontging het haar volkomen, dat de dame van de radio een onderwerp behandelde, dat ons beide herhaaldelijk heeft bezig gehouden.

Er moeten sekten zijn, die in opperste extase beginnen te lallen. Dat lijkt mij zeer juist. Nog beter ware het wellicht geheel te zwijgen. Wie wordt getroffen door de liefde of door een bijzondere ontroering, bijvoorbeeld een overwelldigend natuurfereel, maakt zich belachelijk als hij daarover gaat staan praten. Beter is het onsamenhangende klanken uit te stoten, desnoods olke-bolke-rubisolke of aap-noot-mies te zeggen. En het beste is het te zwijgen.

Daar streef ik na het aanbieden van mijn laatste enveloppe dan ook maar naar.

H.H.